

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

נידון רע"א בנ"א כשרים ונ"א פסולים

תנן (כתובות יד:): אמר רבי יוסי, מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה, ואמר רבי יוחנן בן נורי, אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה, הרי זו תינשא לכהונה.

ובתוספות רבי עקיבא איגר למשניות (פ"א מ"י אות יד) כתב שאם הרוב עוזף על המיעוט רק באחד, למשל אם יש בעיר נ"א כשרים ונ"א פסולים, באופן זה תהיה אסורה לכהן מאותה העיר, כי מאחר והוא יודע בעצמו שהוא לא בא עליה, נמצא שהוא אינו בכלל הספיקות, ולגביו לא נשאר אלא מחצה על מחצה שעומדים בספק, ושוב אינו יכול לתלות ברוב. וסיים: וחידוש שלא נמצא מפורש מי שדיבר מזה.

והרש"ש (כתובות יד:) כתב שמתוך דברי רע"א נראה שהוא מדמה דין זה למבואר במשנה במסכת תרומות (פ"ד משניות ח-ט), שם עוסקת המשנה בדין תרומה העולה באחד ומאה, באופן שהתערובת מורכבת מתאנים שחרות ולבנות: רבי יהושע אומר, תאנים שחרות מעלות את הלבנות, לבנות מעלות את השחרות... רבי אליעזר אומר, ורבי עקיבא אומר, בידוע מה נפלה - אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו. ומבררת המשנה: כיצד, חמישים תאנים שחרות וחמישים לבנות; נפלה שחורה - שחרות אסורות והלבנות מותרות, נפלה לבנה - לבנות אסורות ושחרות מותרות, בשאינו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו.

והעולה מדברי המשנה שלענין ביטול אין מועילים למנין אלא אותם התאנים שהם בכלל הספק, משא"כ התאנים שאינם בכלל הספק אף שהם בכלל התערובת - אינם מועילים לבטל את האיסור. ולכן, כאשר ידוע מה התאנה שנפלה, אין מועילים התאנים מהמין השני להשלים למנין מאה כדי להעלות את התאנה שנפלה באחד ומאה. ורק כאשר אין ידוע איזו תאנה נפלה, וממילא התאנים הלבנות והשחרות כולן בכלל הספק - אזי עולה אותה התאנה שנפלה באחד ומאה מכלל כל התאנים, אף שבודאי היתה זו תאנה לבנה או שחורה, כיון שסוף סוף כל התאנים בכלל הספק. ולכאורה רע"א דימה לדין זה גם את הדין המבואר במשנתנו לענין 'כל דפריש מרובא פריש' שאין דנים אלא את הנמצאים בכלל הספק, וכיון שכהן זה אינו בכלל הספק - שכן יודע הוא שהוא לא בא עליה - ממילא אינו משלים את הרוב, והוי מחצה על מחצה ואסורה לו.

חילוק הרש"ש בין דין ביטול לדין כל דפריש וראייתו מגוזל הניפול

אמנם הרש"ש מעיר על דימויו של רבי עקיבא איגר, וכותב שיש לחלק בין המקרים, דהיינו בין דין ביטול ובין דין כל דפריש מרובא פריש, כך שאע"ג שלענין ביטול אין מחשיבים אלא את התאנים שבכלל הספק, הרי שבכל דפריש גם אותו כהן שאינו בכלל הספק מצטרף למנין הרוב כשרים שבעיר.

ראיה לדבר מביא הרש"ש מדברי המשנה במסכת בבא בתרא (כג:): ניפול [- גוזל] הנמצא בתוך חמשים אמה [- מהשובר], הרי הוא של בעל השובר. חוץ מחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו. נמצא בין שני שובכות; קרוב לזה - שלו, קרוב לזה - שלו, מחצה על מחצה - שניהם יחלקו. והגמרא מדקדקת דין המשנה 'מחצה על מחצה שניהם יחלקו' דמשמע אע"ג שחד מינייהו נפיש מחבריה. [ומכח דקדוק זה מקשה הגמרא שם על דעתו של רבי חנינא הסובר ש"רוב וקרוב הולכין אחר הרוב"].

ומעיר הרש"ש, כיצד דנה הגמרא להכריע מאיזה שובר הגיע גוזל זה, מכח הרוב הנמצא בשובך אחד, הלא אותם גוזלים הנמצאים בתוך השובר אינם בכלל הספק, שכן ודאי שהם נשארו במקומם הראשון, ואעפ"כ דנים רוב מכח אותם הגוזלים כדי להכריע מהיכן בא גוזל זה המסופק. הרי מבואר להדיא שלענין 'כל דפריש מרובא פריש' דנים בכלל הרוב גם את הפרטים שאינם מסופקים. ואם כן הוא הדין בנידון רע"א, אף שכהן זה אינו מסופק מכל מקום אף הוא מצטרף לרוב כדי להכריע שכשר הוא שבא על תינוקת זו וכשרה לכהונה.

ועל פי זה כתב הרש"ש לדון, באופן שיש שתי חנויות לפנינו, האחת כשרה והאחת טריפה, בכשרה - ארבעים חתיכות מרובעות ועשר משולשות, ובטריפה - עשרים חתיכות וכולן משולשות, ונמצאה ברחוב חתיכה משולשת אחת. וכתב הרש"ש לחדש לפי דבריו שתהיה החתיכה כשרה, כי אמנם החתיכות המרובעות אינם בכלל הספק, אך מכל מקום לענין כל דפריש הרי הן מצטרפות לרוב, להכריע מדין 'כל דפריש' שחתיכה משולשת זו באה מהחנות הכשרה. וסיים: ודבר זה צריך עדיין תלמוד, ואכמ"ל. ובברכת אברהם כתב על דינו של הרש"ש: ובודאי דין זה דבר זר ותמוה, אלא דצריך עיון מה נימא על ראייתו.

ביאור הגרי"ג אדלשטיין שליט"א בנידון הרוב ע"פ מה שקרה או שיכול היה לקרות

ובביאור מחלוקתם מובא בספר יסודות השמועה (עמוד קיט) מפי רה"י רבי גרשון אדלשטיין שליט"א לבאר, שנחלקו כיצד דנים את הרוב, אם לפי מה שארע בפועל או לפי מה שהיה יכול להיות. דהיינו שלדעת רע"א הנידון הוא רק ביחס למה שארע בפועל, וכיון שכהן זה יודע שלא בא עליה הרי ששוב אי אפשר להכלילו בכלל הספק שכן ודאי לא הוא שבא עליה. משא"כ אם נידון הרוב אינו ביחס למציאות בפועל, אלא למה שהיה יכול להיות, הרי גם כהן זה יכול היה לבוא עליה כיון שאף הוא בכלל אנשי העיר, וממילא אף הוא בכלל הספק, למרות ידיעתו שלא בא עליה.

כל

דפריש'

ברוב

מצומצם

כשהנידון

אינו בכלל

הספק

יום רביעי כא תמוז

כתובות דף יד

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

"עפ"ז כתב
הרש"ש
לדון,
כשבחנות
הכשרה
ארבעים
חתיכות
מרובעות
ועשר
משולשות,
ובטריפה
עשרים
משולשות,
ונמצאת
חתיכה
משולשת,
שתהיה
מותרת"

וכתב להכריח כדעת הרש"ש, שכן אם כדברי רע"א שכל נידון הספק הוא רק ביחס למי שבאמת אפשר שהוא עשה את המעשה, אם כן הלא יש לנו לתור אחר עדים, לדעת היכן היו כל אנשי העיר באותה שעה, שמא חלק מהם לא היו בעיר או שהיו עדים שהיו עמהם וראו שלא עשו מעשה זה, ועל ידי עדים אלו אפשר שנמצא שאין רוב כשרים. וע"כ שבכך לא מתבטל הרוב, כי הרוב אינו נידון לפי מי שבפועל אפשר שעשה את המעשה אלא לפי מי שהיה יכול לעשותו.

הכרעת הגר"נ פרצוביץ בין דברי רע"א לדברי הרש"ש

רבי נחום פרצוביץ זצ"ל (גנזי האהל, כתובות שם) כתב להכריע בין דברי רע"א לדברי הרש"ש, דדבר זה תלוי באיזה ספק בא הרוב לברר, שאם הספק הוא מי הבועל, ראובן או שמעון, הרי פשוט שכל מי שאינו בכלל הספק אינו מצטרף לעשות רוב לברר דבר זה. אבל אם הספק הוא מה דינו של הבועל, הרי כיון דסוף סוף הבועל אחד הוא והוא פרש מרוב כשרים, ממילא יש לדון שבועל זה הוא כשר מכח הרוב, אף שהכהן יודע שהוא לא בעל.

כעין זה ביאר רה"י הגרי"ג אדלשטיין שליט"א (ממגד גרש ירחים, כתובות אות ת) בחילוק נידון רע"א מנידון הגמרא בבבא בתרא לגבי גוזל הניפול, שכן לגבי גוזל כיון שאין כאן אלא גוזל אחד לפנינו ואין הספק על הגוזלים הנמצאים בשוכר, אם כן על כרחך נידון הספק הוא על פי רוב פרישות, מאיזה שוכר פרש והשוכר שבו רוב היונים מכריע שמשם פרש. משא"כ בנידון רע"א כשהבועל אינו לפנינו, והספק הוא מי היה הבועל, בזה יתכן שהולכים אחר רוב המסופקים, וכיון שכהן זה יודע שהוא לא בעל והוא אינו בכלל המסופקים, ממילא כלפיו אין כאן רוב אלא מחצה על מחצה והרי היא אסורה לו מספק.

הערת המלחמת אהרן שהכרעת הרוב היא גזירת הכתוב ולכן אף הכהן מצטרף לרוב

ובספר מלחמת אהרן (לרבי אהרן פרידמן, וילנא תר"מ) תמה על עיקר הערת רבי עקיבא איגר: "ואנכי העני בדעת לא הבנתי את עיקר יסוד מגמת דינו החדש". ושורש דבריו שהלא מה שאנו הולכים אחר הרוב אינו בגדר השכל, אלא גזירת הכתוב שבפריש הולכים אחר הרוב, ובקבוע לא. וכשם שאם יצא אחד זכאי בדין על רציחה מחמת רוב דיינים, הרי ודאי שהעדים אף אם יודעים בודאי שהוא רצח, אסורים להורגו. ועל כרחך שמה שהולכים אחר הרוב אינו נכנס בגדר ההשכלה, רק כן גזרה חכמתו. ואם כן גם כאן, אף שהכהן יודע בעצמו שהוא לא בא עליה, והוא אינו בכלל הספיקות, עם כל זאת מצרפים אותו לרוב המשיאין לכהונה, ואומרים שבודאי מעשה הבעילה באונס היה מהרוב המשיאין לכהונה. וידיעתו, שהוא יודע שלא בא עליה, אינו מגרע לנו מאומה.

באופן אחר כתב לדון רבי נתן זוכובסקי שליט"א (דביר הקודש, כתובות שם) שכיון ששורש הספק הוא בשעה שנאנסה אם כשרה לכהונה או לא, וכלפי הנידון שבאותה שעה ודאי איכא רוב כשרים, ממילא הוכרע דינה על פי רוב שכשרה לכהונה. וממילא עתה כשבא כהן ורוצה לשאתה, איננו שבים ודנים את הספק הנ"ל ביחס לכהן זה - שהרי דין האשה אינו נוגע רק לנישואין אלו - אלא דנים אנו את דינה מכח ההכרע שבידינו על עיקר הספק, וכיון שכבר הוכרע על פי רוב שכשרה לכהונה, מותר לשאתה.

יסוד הגר"נ זוכובסקי שליט"א שההכרעה היא הכרעה קודמת וכללית על בני העיר

עוד כתב לחדש, בהקדם מה שיש להעיר בעיקר לשון המשנה "אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה", אשר לכאורה צ"ב שכן בכלל בני העיר ישנם גם קטנים פחותים מבן ט' שאין ביאתם ביאה, וגם יתכן שיש אנשים שיש להם עדים שהיו עמהם באותה שעה במקום אחר, וכל אלו הרי לא נכללים בכלל "רוב אנשי העיר" וכיצד סתמה המשנה שכל שיש רוב כשרים בעיר תינשא לכהונה.

ומכח זה כתב לחדש שההיתר של "רוב העיר" אינו דין על האשה שנאנסה, אלא הוא דין כללי על כשרות העיר לכהונה, וכלשון המשנה 'רוב אנשי העיר משיאין לכהונה' - דהיינו שנעשה דין בעיר זו שאפשר לישא מבני העיר לכהונה, כיון שעיר זו הוחזקה בכשרות על ידי רוב כשרים.

וכך משמע מלשון ליקוטי הגאונים המובא בשיטה מקובצת על אתר: אם רוב העיר משיאין לכהונה, פירוש בנותם ואלמנותם לכהונה, שהם רגילים בכך, הרי ודאי כולם בחזקת כשרים ומכשירין לזו שנאנסה, ע"כ. ממה שהוסיפו הגאונים "שהם רגילים בכך", נראה ברור שאין הכרעת הרוב מכריעה באופן ישיר את דינה של התינוקת הזו, אלא הכרעת הרוב היא על דין העיר שחזקתה 'משיאין לכהונה', ולכך מוסיפים הגאונים שמכח הכרע זו 'הרי ודאי כולם בחזקת כשרים'.

ולפי זה יש לומר שבאמת גם כלפי אותם קרובים או קטנים שאינם נכללים ברוב כלפי אשה זו, מכל מקום כיון שפסק דין להכשר אינו על האשה המסויימת שלפנינו אלא על כל העיר, ורק שמכח הכרעה זו דנים את האשה שנאנסה לפנינו, ממילא אפילו אם כלפי אשה מסויימת זו אין רוב כשרים - תהיה מותרת לכהונה כיון סוף סוף נבעלה על ידי אחד מבני העיר המוחזקים כולם בכשרות מכח דין העיר המוכרע מכח הרוב הכללי.

ולפי זה מבואר היטב מדוע לא חילקו הפוסקים כחילוק של רבי עקיבא איגר, שבאופן שרוב הכשרים אינו אלא רוב של אחד, ממילא הכהן שיודע שלא בא עליה אינו יכול לשאתה שכן אין לו רוב כשרים. וזאת משום שכל סברא זו היא רק אם באנו להכריע מכח הרוב את ספקה של האשה שלפנינו, אבל אחרי שנתבאר שהכרעת הרוב היא הכרעה מוקדמת על 'דין העיר' שאנשיו 'כולם בחזקת כשרים', ממילא גם כלפי כהן זה אשה זו בחזקת כשרות עומדת, אחרי שספקה הוכרע כבר מכח דין העיר.

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!